

13.09.2018

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite STM082:00/2017, lausuntopyyntö 6.7.2018

Asia **OKM lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi uudeksi asiakas- ja potilaslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua otsikossa mainitusta luonnoksesta hallituksen esitykseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoja uudesta asiakas- ja potilaslaista sekä lastensuojelulain muutoksista. Lakiluonnoksia on valmisteltu osana asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeuden vahvistamista. Uusilla säännöksillä pyritään siihen, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalla olisi jatkossa toiminnalle laintasoinen perusta. Asiakas- ja potilaslaki koskisi sekä sosiaali- että terveydenhuoltoa, eri hoito- ja palvelumuotoja sekä laajasti eri potilas- ja asiakasryhmiä.

Asiakas- ja potilaslain tavoitteet ovat tärkeitä ja kannatettavat. Sen sijaan lain soveltamisalan säännös (2 §) on epätarkoituksenmukainen, koska laissa säädetään vain sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä. Toisen asteen tutkinnon suorittaneista tämä koskisi nimikesuojattuja lähihoitajia ja lähihoitajatutkintoa edeltäneen ammatillisen tutkinnon suorittaneita. Lähihoitajan koulutusta edeltäneen tutkinnon suorittaneet kehitysvammahuollossa työskentelevät vajaamielishoitajat sekä muut henkilöt ovat pieni ryhmä verrattuna ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneisiin henkilöihin, joiden tutkinto vastaa laajuudeltaan suunnilleen samaa kuin ammatillisen perustutkinnon laajuus.

Esitys ei ota huomioon lainkaan ammatillisen koulutuksen asetuksessa säädettyjä ammatillisia tutkintoja (ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja), jotka antavat osaamisen esim. lastensuojelun, päihdehuollon, mielenterveystyön ja kehitysvamma-alan työtehtävissä toimimiseen. Esitetyn säännöksen mukaan asiakkaan tukemis- ja rajoittamistoimia voisi käyttää vain sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittanut henkilö, mikä rajoittaa selkeästi työnantajien mahdollisuuksia palkata muita kuin lähihoitaja ko. tehtäviin. Koska rajoittamistoimet on lailla säädelty hyvin yksityiskohtaisesti, tulisi voida mahdollistaa eri tutkinnon suorittaneiden toimiminen tehtävissä. Esitys rajaa työvoiman saatavuutta ja parhaan mahdollisen osaamisen hyödyntämistä työelämässä. Kun työnantajat palkkaavat varmuuden vuoksi lähihoitajan, on se osaaminen pois sieltä, jossa nimenomaan tarvitaan esim. laajempaa hoidollista ja lääkehoidon osaamista. Vastaavasti esim. kehitysvamma-alan ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittanut vastaa

kehitysvammatyössä tarvittavaa syvällisempää osaamista, kuin on sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneella lähihoitajalla.

Vastaavalla tavalla lastensuojelussa työskentelevät Lapsi- ja perhetyön tutkinnon suorittaneet (Kasvatus- ja ohjausalan perustutkinto 1.8.2018 alkaen) tai Lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinnon suorittaneet (Kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinto 1.1.2019 alkaen) henkilöt olisi rajattu tämän lain soveltamisalan ulkopuolelle. Sosiaali- ja terveysalalla työskentelee myös sellaisia korkeakoulutettuja (esimerkiksi kasvatus-, liikunta- tai kulttuurialan koulutuksen suorittaneet), joilla on laaja osaaminen, mutta jotka eivät ole sosiaalihuollon ammattihenkilöitä tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Myös heidän rajaaminen soveltamisalan ulkopuolelle on ongelmallista.

Tällä lailla tulisi pyrkiä laajentamaan muiden kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölaissa määriteltyjen ammattihenkilöiden toimintamahdollisuuksia sosiaali- ja terveydenhuollossa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on esittänyt huolensa siitä, että muiden kuin määrättyjen koulutusten suorittaneiden toimintamahdollisuudet ovat kaventuneet sosiaali- ja terveydenhuollossa. Laissa tulisi johdonmukaisesti säätää, että sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön lisäksi tehtävissä voi toimia myös työnantajan määrittelemä muu soveltuvan ammatillisen koulutuksen tai korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Laissa säädetään nyt lukuisissa yksittäisissä tehtävissä (esim. 23 §, jos asiakas tai potilas tarvitsee yksittäisessä tilanteessa tukea päätöksenteossa) edellytykseksi, että tehtävässä voi toimia ainoastaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Koska lain soveltamisala kattaa hyvin monenlaisia palveluja, rajaavat säädökset merkittävästi koulutusjärjestelmän mahdollisuuksia vastata joustavasti ja monipuolisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeisiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää, että soveltamisalaa laajennetaan ja otetaan huomioon työvoiman osaavan saatavuuden näkökulmasta muutkin kuin nykyiset säännellyt sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöt.

Luonnoksessa asiakas- ja potilaslaiksi, 3 §:n 7 kohta on ristiriidassa perustelujen kanssa. Luonnoksen mukaan palveluyksikön vastaavalla johtajalla tarkoitetaan korkeakoulututkinnon suorittanutta sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöä, joka vastaa palvelun tuottamisesta tai toimii johtajan sijaisena. Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan 7 kohdassa palveluista tai hoidosta vastaavalla ammattihenkilöllä tarkoitettaisiin asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisesta sekä potilaan saamasta terveydenhuollosta vastaavaa henkilöä. (...) Perusteluissa todetaan, että ”Sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan sosiaalihuollon laillistettuja ammattihenkilöitä ovat sosiaalityöntekijät, sosionomit sekä kuntoutuksen ohjaajat.” Myös geronomit ovat sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sosiaalihuollon ammattihenkilölain 8 § 3 momentin nojalla ja ne tulisi lisätä määritelmään.

Asiakas- ja potilaslakiluonnoksen 32 §:ssä säädettäisiin henkilöstön riittävydestä ja osaamisesta. 2 momentin mukaan palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvilla ammattihenkilöillä on oltava suoritettuna soveltuva koulutus työmenetelmistä ja keinoista, joiden avulla voidaan vahvistaa asiakkaan tai potilaan itsemääräämisoikeutta ja ennalta ehkäistä rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Niillä henkilöillä, joilla on tämän lain mukaan oikeus osallistua rajoitustoimenpiteiden toteuttamiseen tai oikeus tehdä ratkaisu tai päätös rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä on oltava suoritettuna soveltuva koulutus rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä rajoitustoimenpiteiden turvallisista ja ihmisarvoa kunnioittavista toteuttamistavoista.

Laista tai sen perusteluista ei selviä, kenellä on toimivalta päättää, onko henkilöllä soveltuva koulutus. Tämä on merkittävä ongelma lain soveltamisen näkökulmasta.

32 §:n perustelujen mukaan tarkoituksena on, että jatkossa säännöksessä edellytetty koulutus sisältyisi näiden henkilöiden ammatinharjoittamisen edellytyksenä olevaan koulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ei ole lain valmistelun yhteydessä keskusteltu tällaisesta tavoitteesta eikä sen toimeenpanon mahdollisuudesta. Sosiaali- ja terveysministeriöllä tai opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole toimivaltaa päättää tutkintoon johtavan koulutuksen sisällöstä. Korkeakouluilla on lakiin perustuva laaja autonomia, jonka puitteissa ne päättävät tutkintoon johtavan koulutuksen sisällöistä. Ammatillisessa koulutuksessa taas toimivalta on Opetushallituksella, joka päättää ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Ehdotetun 32 §:n mukaan tarkempia säännöksiä 1-4 momentin soveltamisesta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Pykälän perustelujen mukaan tarkempia säännöksiä koulutuksen sisällöstä voitaisiin antaa valtioneuvoston asetuksella. Mikäli tarkoituksena on säätää valtuus päättää koulutuksen sisällöstä, se tulisi ilmetä selvästi itse pykälästä. Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa, että tällöinkään asetuksella ei voitaisi säätää tutkintoon johtavan koulutuksen sisällöistä, vaan ainoastaan mahdollisesti vaadittavan täydennyskoulutuksen sisällöstä, jonka toteuttamis- ja rahoitusvastuu olisi työnantajalla ja/tai sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

Lausuntopyynnön yhteydessä ei ole jaettu luonnosta ao. pykälän nojalla annettavasta valtioneuvoston asetuksesta, jolloin opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole kokonaiskuvaa siitä, mitä koulutuksesta on tarkoitus säätää.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tarkoituksenmukaisempana sitä, että koulutusvaatimuksen sijaan säädettäisiin osaamisvaatimuksista, jolloin henkilöillä olisi monipuolisia mahdollisuuksia saavuttaa osaaminen eri tavoin. Mahdollisesti tarvittavan täydennyskoulutuksen järjestäminen tulee säätää yksiselitteisesti työnantajan vastuulle. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei vastaa esitetyn lain mukaisen täydennyskoulutuksen kustannuksista.

Säännellyllä ammatilla tarkoitetaan virkaa tai tehtävää, jonka aloittamisen tai harjoittamisen edellytyksenä on, että henkilö täyttää tietyt laissa säädetyt ammattipätevyyttä koskevat vaatimukset. Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi vielä arvioida esityksen vaikutuksia suhteessa ammattipätevyysdirektiiviin ja kansalliseen lainsäädäntöön. Mikäli säädösmuutoksilla tosiasiallisesti luodaan säännelty ammatti, Suomen on luotava myös menettelyt pätevyyden tunnistamiseksi. Tästäkin näkökulmasta tarkoituksenmukaisempaa voisi olla säätää tehtävissä edellytettävästä osaamisesta, jonka varmistaminen on työnantajan vastuulla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää tarkennettavaksi Asiakas- ja potilaslain 215 §:n 1 momentin 2 kohtaa, jonka mukaan lapsen edun arvioinnissa 214 §:n mukaiset tiedot voidaan luovuttaa, mikäli se on tarpeen lapsen välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi. Lapsen edun -käsite ei ole tarkkarajainen edellytys luovuttaa salassapiddettäviä tietoja.

Kansliapäällikkö

Anita Lehikoinen

Projektipäällikkö

Katja Bergbacka

Tiedoksi   Hallitusneuvos Lotta Hämeen-Anttila, STM
Lääkintöneuvos Helena Vormaa, STM
Neuvotteleva virkamies Annika Parsons, STM
Erityisasiantuntija Marja Penttilä, STM
Erityisavustaja Daniel Sazonov
Erityisavustaja Heikki Kuutti Uusitalo
Ylijohtaja Mika Tammilehto
Ylijohtaja Tapio Kosunen
Erityisavustaja Elina Das Bhowmik, STM